

свою заяву, або не погодиться з умовами договору, суд має відмовити у розірванні шлюбу в порядку окремого провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний режим]: - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

Ликов О. О., здобувач вищої освіти факультету № 2 НАВС;

Науковий керівник: Мироненко В. П., професор кафедри цивільного права і процесу НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ТА ПОРЯДКУ ТАКОГО ВІДШКОДУВАННЯ

Одним зі способів захисту немайнових прав, передбачених в Конституції України, є відшкодування моральної шкоди.

Саме поняття моральної шкоди є предметом дискусії серед вчених, але неоднозначно його сприйняття і практикуючими юристами.

Що ж таке "моральна шкода"? Згідно з Цивільним кодексом України, моральна шкода - це шкода, завдану особі внаслідок порушення його немайнових прав, невичерпний перелік яких закріплено в Конституції України. Моральна шкода може проявлятися в фізичного болю і стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо його самого, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням майна; у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи [1].

Законодавці залишили за судом право вирішувати належність та розмір відшкодування моральної шкоди, оскільки в чинному законодавстві чітких меж такого розміру не передбачено. У зв'язку з чим у потерпілих виникає упереджена оцінка своїх понесених страждань, що породжує виникнення нових спорів.

На нашу думку, основною проблемою у визначенні розміру відшкодування моральної шкоди є недостатня законодавча база, яка б регулювала розмір виплачуваної моральної шкоди, а також те, що ключові поняття - фізичні та душевні страждання - не є константою. Тому однакові неправомірні дії щодо різних людей будуть мати абсолютно різні результати. Хтось навіть не зверне на це увагу, а кому-то така подія в його свідомості може поламати життя.

Як свідчить практика, при визначенні розміру відшкодування, суддя має взяти за основу суму, яку заявляє в позовній заяві позивач, і прийняти остаточне рішення, користуючись принципами розумності та справедливості.

Суд може змінити цю суму або залишити її такою, якою просить позивач. Причому суд може не тільки зменшити розмір відшкодування, а й збільшити його порівняно з тим, що просить позивач, оскільки ст. 23 чинного ЦКУ, на відміну від ст. 440-1 ЦК УРСР, не передбачає, що суд має визначати розмір відшкодування з урахуванням позовних вимог. Тобто, можна зробити висновок, що суд не зобов'язаний враховувати позовні вимоги при визначенні розміру відшкодування. Однак така позиція дещо суперечила б ст. 11 ЦПК України, яка передбачає, що "суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням фізичних чи юридичних осіб... в межах заявлених ними вимог..." [2].

Виходячи з наведеного міркування та з принципів, закладених в ст. 11 ЦПК України, суддя повинен не змінювати (збільшувати або зменшувати) заявлений розмір відшкодування, а визначати його самостійно, користуючись принципами справедливості та розумності, а також іншими обставинами, викладеними в ч. 3 ст. 23 ЦКУ. При цьому, звичайно, суд може враховувати заявлені позовні вимоги.

Використовуючи цей варіант, суддя повинен звернути увагу на мотивацію розрахунку розміру відшкодування. У випадку, якщо визначена суддею сума відрізняється від суми заявленої позивачем, йому необхідно абстрагуватися від мотивації позивача та надати власну мотивацію, оскільки п. 9 Постанови Пленуму ВСУ "Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди" передбачає: "Визначаючи розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди, суд повинен наводити в рішенні відповідні мотиви" [3].

В іншому випадку, як свідчить практика, рішення може бути скасовано в частині відшкодування моральної шкоди з причини невмотивованості визначення її розміру, виходячи із положень статей 215 та 309 ЦПК України [2].

Також слід звернути увагу на той факт, що розмір який справляється відшкодування залежить від відповідача. Відповідно до статті 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування моральної шкоди, заподіяної незаконним рішенням, дією або бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Відповідно до статті 152 Конституції України, моральну шкоду, завдану фізичним або юридичним особам актами і діями, які визнані неконституційними, відшкодовується державою в установленому законом порядку [3]. Саме у випадках відшкодування моральної шкоди державними органами або органами місцевого самоврядування його розмір найменший, оскільки кошти для відшкодування за рахунок держави шкоди, завданої органами дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду почали передбачатися в державних бюджетах тільки з 2005 року, коштів які виділяються недостатньо, а тому спостерігається ситуація, за якої судові рішення не завжди можуть бути виконані.

Не слід також забувати, що у відповідності зі статтею 1193 ЦК суд може зменшити розмір відшкодування шкоди, заподіяної фізичною особою, залежно від його матеріального становища, крім випадків, коли шкода заподіяна злочином. Саме у справах щодо моральної шкоди найчастіше

застосовується згадана стаття, в результаті чого розмір який справляється відшкодування істотно зменшується судом [4].

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що проблема відшкодування моральної шкоди і, особливо, - визначення її розміру - на даний момент стоїть дуже гостро. Спостерігається відсутність єдиної концепції та єдиних механізмів призначення відшкодування та визначення певної грошової суми за певний вид страждань. Тому, на мою думку, необхідно на законодавчому рівні більш детально конкретизувати порядок визначення фізичних та душевних страждань та присудження відшкодування, а також встановити механізм визначення його розміру. В законодавстві України поступово вдосконалюється інститут відшкодування моральної шкоди, отже необхідно прийняти такі нормативно-правові акти, які будуть чітко та прозоро встановлювати зазначений спосіб захисту прав людини. Також необхідно довести до громадськості, що свої права слід відстоювати. Коли права людини дійсно стануть пріоритетом нашого суспільства, тоді ми зможемо себе з впевненістю називати громадянами незалежної і демократичної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс. Затверджений від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 1. - С. 10.

2. Агафонов С. Особливості відшкодування моральної шкоди за законодавством України [Електронний ресурс] / Сергій Агафонов // Юридичний журнал. - 2007. - Режим доступу до ресурсу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2843>.

3. Конституція України // Відомості Верховної Ради. - 1996. - № 30. - Ст. 72.

4. Проблеми відшкодування моральної шкоди [Електронний ресурс] / Анатолій Косован // LEX Правовой портал. - 2012. - Режим доступу до ресурсу: http://ukrpravo.at.ua/news/problemi_vidshkoduvannj_a_moralnoj_i_shkodi/2012-02-05_-107